

# DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXV. - Štev. 17 (819)

T R S T - 26. oktobra 1973

50 lir

## Pomen premirja

Vojna, ki so jo na Bližnjem vzhodu pred tremi tedni sprožile avanturistična in imperialistična politika izraelskih voditeljev, mešetarjenje Nixona in njegove vlade, veliki interesi gospodarskega, političnega in vojaško-strateškega značaja mednarodnih monopolov, tajne ameriške službe in najrazličnejših hujšakačev, je te dni postavljena na pomemben mejnik.

Svetovno gibanje za mir, napredne protifašistične in demokratične sile v svetu in predvsem prizadevanje ter pobude Sovjetske zveze, so končno, izvojevali premirje.

Pomen tega premirja je toliko večji, ker odpira možnost dokončne sprave in pravične rešitve bližnjevzhodnega vprašanja ter izpričuje, da se je položaj v zadnjih šestih letih, se pravi od konca «bliskovite vojne», močno spremenil. Spremenil se je na mednarodnem prizorišču, kjer je očitno, da je politika politika miroljubnega sožitja naredila pomembne korake naprej. Spremenil pa se je tudi v arabskem svetu, kjer se odigrava pomemben razvoj in kjer dozoreva zavest tudi o vlogi arabskih narodov v svetu. In končno, položaj se je spremenil tudi v Izraelu, ki kljub vojaški premoči zaradi pomoči, ki jo prejema iz ZDA, ne more več doseči «slave», kakršno je prejel leta 1967. Obenem se mora Izrael sedaj spoprijemati z notranjimi političnimi težavami, ki izvirajo iz iskanja opravičil za propad gesel, katera so vsa zadnja leta izraelski voditelji uporabljali v svoji napadalni politiki ter v boju proti arabskemu svetu.

Premirje na Bližnjem vzhodu je velikega pomena tudi za Italijo in še posebej za Trst in deželo Furlanijo-Julijsko krajino. Dejstvo je, da je trgovinski, zlasti pa pomorski

promet močno občutil in še občuti posledice tega, kar se dogaja na Bližnjem vzhodu in še posebej posledice zapore Sueškega prekopa.

Seveda, z dosego premirja, z dogovorom med Sovjetsko zvezo in ZDA, s sklepi Varnostnega sveta OZN mir na Bližnjem vzhodu še ni popolnoma izvojevan. To pa predvsem zaradi tega, ker imperialistične težnje izraelskih voditeljev ne stremijo po opustitvi okostenele politike. Izraelski voditelji se še naprej protivijo temu, da bi zapustili zasedena arabska ozemlja. Položaj palestinskega ljudstva je še naprej silno tragičen.

Zato je nujno, da se z močno akcijo izsili pravičen mir na Bližnjem vzhodu. Najti je treba rešitev «ob zeleni mizi», rešitev, ki bo v skladu z resolucijo OZN iz leta 1967.

Za dosego tega cilja je seveda nujno nenehno prizadevanje vseh miroljubnih sil v svetu. V teh prizadevanjih mora aktivno sodelovati tudi Italija. Seveda pri tem ne zadostujejo samo pozivi in shodi levice. Vse demokratične sile in na vseh ravneh, so poklicane da dajo svoj doprinos. Italijanska vlada mora storiti vse možne korake za rešitev bližnjevzhodnega vprašanja, za pravično rešitev tega vprašanja.

Odstranitev vojnega žarišča na Bližnjem vzhodu, spremenitev Sredozemlja v področje miru in miroljubnega sožitja, pravična rešitev sporov, so nujni ne le za bodočnost narodov, ki živijo v deželah Bližnjega vzhoda, temveč tudi za mir in varnost v svetu, za nemoten razvoj in napredek vseh narodov na sredozemskem območju in torej tudi Italije.

J.G.

## Konstruktivna opozicija komunistov

Pretekli teden je v Rimu zasedal Centralni komité KPI. Uvodno poročilo je imel senator Chiaromonte. Prvi del tega poročila je bil namenjen mednarodni politiki, drugi del pa italijanskim vprašanjem.

V zvezi z vojno na Bližnjem vzhodu je v poročilu rečeno, da je dolžnost vsakega demokrata, da zahteva od Izraela, naj se odpove politiki osvajanja in od vseh zainteresiranih sil, naj s pogajanjem miroljubno poravnajo spor. Taka rešitev pa ne sme prezreti pravice vseh narodov, vključno palestinskega naroda, in vseh držav, vključno Izraela, do obstoja. Tudi Italija je dolžna, da stori vse, kar je v njeni moči, za miroljubno rešitev bližnjevzhodnega vprašanja in da se odpravi hladna vojna na Sredozemlju. Italija se ne sme vplesti v vojno in vlada se mora obvezati, da ne bo dovolila ZDA, da bi uporabile oporišča NATO, ki se nahajajo na italijanskem ozemlju, za dovažanje orožja Izraelu.

V zvezi s tragičnimi dogodki v Čilu je rečeno v poročilu, da vojaški udar in zverinska represija odražata naravo imperializma. V poročilu je rečeno tudi da Italija ne sme priznati čilske vojaške hunte.

Ko poročilo obravnava italijanska notranja vprašanja, med drugim poudarja, da mora vlada spoštovati obveznosti do Juga in konkretno ukrepati v njegovo korist. Sedanja politika vlade ni v skladu z izredno perečimi gospodarskimi in socialnimi vprašanji, vendar pa je opozicija komunistov sedanji vladi, ki ji predseduje poslanec Rumor, različna od opozicije Andreottijevi desničarski vladi.

Komunisti se bodo borili za razvoj pozitivnih elementov v programu sedanje levosredinske vlade in bodo postali pospeševalna sila njene socialne in gospodarske politike. Brezpogojno bodo podpirali zahteve sindikatov, da imata vprašanja Juga in najrevnejših slojev italijanske družbe absolutno prednost.

Po doljši in izčrpnih razpravi je CK KPI odobril poročilo, ki ga je podal tov. Chiaromonte.

CK KPI poziva vse komuniste v aktivno obrambo stališč, ki jih je sprejela partija ter poziva v borbo proti obrekovalni akciji, ki je v teku, proti potvarjanju dejstev, ki lahko škodujejo demokratičnemu in ljudskemu boju.

# Devinsko-nabrežinska kriza - predmet «poglobljenega proučevanja»

Kriza devinsko-nabrežinske občinske uprave naj bi bila rešena. Tako se govori v nekaterih političnih krogih. Tudi nekateri časopisi so tega mnenja. Mi ne verjamemo tem vestem. Med drugim tudi številna odprta vprašanja zgovorno potrjujejo, da kriza še traja. Dosežen je bil le začasen kompromis.

Na seji občinskega sveta, ki je bila prejšnji teden, je župan Drago Legiša med drugim dejal, da «težave, ki obstajajo v okviru občinskega odbora, nameravajo stranke leve sredine odpraviti z nekaterimi personalnimi spremembami in z bolj smotrno porazdelitvijo pristojnosti posameznih občinskih odborov». Pripomnil je še, da je vse to predmet «poglobljenega proučevanja».

Komunistična skupina je zahtevala sklicanje občinskega sveta. Pismeno je povabila župana, naj skliče sejo. Povabila je tudi skupine, ki zastopajo en del slovenskih volilcev, «Slovensko skupnost» in socialiste, naj čimprej proučijo možnosti izhoda iz krize. Vendar na omenjeno pismo ni prejela odgovora. Pač pa so socialisti in prvaki «Slovenske skupnosti» še naprej «preverjali» skupaj z demokristjani koalicijski sporazum. Po dolgih preverjanjih in pogajanjih je prišlo do kompromisa, ki so ga, vsilili demokristjani.

Občinski gradbeni komisiji je že davno potekel mandat. Komunistična skupina je odločna vztrajala pri zahtevi, naj se izvoli nova komisija. Zahtevala je tudi svojega prestavnika v tej komisiji. Na to mesto je predlagala uglednega strokovnjaka, arhitekta Costo iz Trsta. Toda tega človeka se demokristjani boje. Svetovalski skupini socialistov in «Slovenske skupnosti», ki prvotno nista nasprotovali izvolitvi komunistov v gradbeno komisijo, sta kasneje menjali svoje stališče. Izid tajnega glasovanja je to potrdil. Prišlo je torej do nedemokratičnega dogodka do izločitve komunistov iz gradbene komisije, kar kaže, da sedanja devinsko-nabrežinska občinska uprava ne mara kontrole s strani opozicije. Iz tega lahko sklepamo, da bo še naprej nadaljevala doseданjo politiko.

«Kljub temu, pravijo svetovalci KPI, da nismo uspeli s kandidaturami tovariša Coste, smo vendar dose-

gli nekatere rezultate. Začasna prepoved gradenj na področju od Sesljana do Štivana — ki jo je predlagal župan kot kompromis za izhodišče iz krize — je deloma tudi sad naših prizadevanj. Z našo akcijo smo seznanjali javnost in jo opozarjali na nevarnost, ki preti devinsko-nabrežinski občini. S soglasno sprejetim sklepom o prepovedi gradenj na omenjenem področju pa še ni odstranjena grožnja nevarnost

Nismo povsem prepričani, da bo sedanja devinsko-nabrežinska občinska uprava ostala zvesta sprejetemu sklepu. Ti dvomi se tembolj utemeljeni, če upoštevamo izjavo župana: «če ne odobrimo danes ta sklep o nezazidalnem področju med Sesljanom in Devinom, za prihodnji teden postane lahko nepozno! «Po tej izjavi, ki ne osvetljuje ozadja krize, lahko sklepamo, da notranja nesoglasja niso odpravljena.

## Poročilo tajništva tržaške federacije KPI

Tajništvo tržaške federacije KPI je izdalo uradno poročilo v zvezi z zadnjo sejo devinsko-nabrežinskega občinskega sveta. V tem poročilu je rečeno: V gradbeno komisijo ni bil vključen predstavnik KPI, kar KPI obsoja kot dejanje oblastnosti, samovolje in nedemokratičnosti. Nesprejemljivo je, da je do tega prišlo na zahtevo pokrajinskega tajništva Krščanske demokracije, ki se je vmešalo v notranje zadeve komunistične svetovalske skupine in ki je postavilo obsurden veto na kandidata KPI.

Tržaška federacija KPI obžaluje, da druge skupine, in še zlasti PSI, niso razumele vseh posledic demokristjanske zahteve, ki se ne nanaša samo na prestiž predstavnika KPI. Kršeno je bilo namreč osnovno načelo avtonomije političnih sil, kar ima za posledico, da je devinsko-nabrežinska občina edina v pokrajini, v kateri obstaja gradbena komisija brez predstavnikov opozicije in kjer opozicija ne more vršiti svoje osnovne naloge nadzora. To dejstvo potrjuje utemeljenost resnih sumničenj in obtožb, ki so bile v zadnjih letih izrečene na račun urbanistične in gradbene politike občinskega odbora, v katerem so predstavniki Krščanske demokracije, Liste slovenske skupnosti, socialistov in socialdemokratov. Ta politika je omogočila velike špekulacije v korist velikih nepremičninskih družb na škodo etnične in urbanistične politike devinsko-nabrežinske občine.

Poročilo tržaške federacije KPI dalje ocenjuje variante regulacijskega načrta, ki ga je prejšnji ponedeljek odobril občinski svet v Nabrežini. O njem pravi naslednje:

«Ta varianta je skrivnostna. Odobrili so jo brez pojasnil. Rekli so samo, da hočejo preprečiti spiralo špekulacij, toda tega niso dovolj utemeljili. Odobritev variante regulacijskega načrta potrjuje obstoj nerednosti pri gradbeni politiki. Poleg tega obstaja tudi dvom, če bo mogoče to varianto v resnici izvajati. Varianto je namreč izdelal odbor, ki je resnični krivec za nerednosti, do katerih je prišlo v zadnjem času. Ta odbor odraža večino, ki je v stalni krizi, zaradi česar je občinska uprava že tri leta paralizirana. Napake urbanistične politike leve sredine, neizvajanje programa, ki ga je večina sprejela v začetku mandatne dobe, nezanimanje za osnovne potrebe prebivalstva in neizvajanje obveznosti, ki jih predpisuje zakon, potrjujejo bankrot odbora, ki mu predseduje dr. Drago Legiša.

Tajništvo tržaške federacije obžaluje, da PSI in «Slovenska skupnost» nista odgovorili na predlog komunistov o ustvarjanju novih pogojev v občinski upravi, s katerimi bi preprečili paralizo občine. PSI in «Slovenska skupnost» sta torej skupno s Krščansko demokracijo, odgovorni za krizo v devinsko-nabrežinski občini».

# Kraške značilnosti je treba zaščititi!

**Repentabska občinska uprava ni preprečila rušenja tipične kraške hiše na Colu**

V zadnjih letih so bile številne razprave o vprašanih Krasa. Na raznih mestih je bilo poudarjeno, da je nujno potrebno zaščititi značilnosti kraške pokrajine in ohraniti tipično kraško arhitekturo. Ustanovljeno je bilo tudi posebno združenje, zadruga «Naš Kraš», ki ima svoj sedež v Repnu, ustanovljen je bil tudi Kraški muzej. V načrtu so še druge pobude, ki naj bi skrbele za zaščito kraških značilnosti. Mnogo manj pažnje pa se je doslej posvečalo kraškemu človeku, njegovim socialnim, gospodarskim, narodnostnim in kulturnim vprašanjem.

Toda kljub temu, da so o Krasu že toliko govorili in pisali, da smo z raznih govorniških odrov slišali mnogo lepo zvenceh besed; kljub temu, da se je v nekaterih krogih kazala velika vnema za zaščito Krasa in da obstoja tudi neki zakon o zaščiti kraških značilnosti, Kras z vsemi njegovimi značilnostmi, propada.

V nekaj letih se je kraška pokrajina bistveno spremenila. Vsilili so ji novo nenaravno lice. Nova naselja, v katerih prebivajo priseljenci, številne počitniške hišice in luksuzne vile, ki so posejane po kraško planoto so speljali nove ceste, druge še bodo, speljali so tudi naftovod, zgradili vojaške bjeke; pmemben del te plante pa je podvržen vojaških služnostim.

Tipična, izredno lepa, kraška arhitektura se je morala umakniti sodobni arhitekturi, ki se nikakor ne ujema s kraškim okoljem. Izginile so številne «kalone», izginile so skoraj vse kamnite strehe, izginili so tudi številni kamniti oklepi vodnjakov itd.

Resnici na ljubo je treba pripomniti, da so pri kaženju pristnih kraških značilnosti sodelovali tudi nekateri domačini in da ni torej pripisati — vsaj v tem pogledu — vse krivde petični gospodi, ki čedalje bolj poželjivo rine na naš Kras.

Pravilno je, da si kraški domačini preurejajo in posodobljajo svoje domove. Nesmiselno bi bilo misliti, da naj kraški človek živi v takem

ambientu kot v davni preteklosti. Vso pravico ima do udobnosti današnjega sveta. Toda vse to bi lahko uredil ne da bi hudo prizadel pristno lice svojega kraja.

Pred kratkim so na Colu pri Repentabru porušili najstarejšo hišo, ki je imela izredno lepe in pristne kraške značilnosti. Bila je pravi bisser kraške arhitekture. S primernim restavriranjem bi bili hišo lahko ohranili. Uničenje izredne kraške zanimivosti je povzročilo mnogo hrupa. Žal, hrup je nastal prepozno!

O zadevi porušene kraške hiše so govorili tudi na seji repentabskega občinskega sveta. Iz poročila, ki ga je dal župan, izhaja, da je lastnica že pred nekaj meseci predložila prošnjo za obnovev stare hiše ter da bi se po načrtu, ki ga je izdelal inž. Boico, ohranile vse značilnosti starega poslopja. Povedal je tudi, da je podpisal dovoljenje za obnovev hiše, trdil pa je da ni dal dovoljenja za porušenje, medtem ko lastnica trdi, da je za to prejela privoljenje občinske uprave.

Vprašujemo: kdo je dal privoljenje za porušenje? Ali je sploh mogoče, da se v tako majhni občini, kot je repentabska, more zgoditi, kar se je zgodilo, ne da bi bili ob-



To pristno kraško hišo so podrlili...

činski možje obveščeni? Zakaj niso takoj sprejeli ustreznih ukrepov in preprečili popolno uničenje starodavnega poslonja?

Vsekakor zadeva še ni končana četudi hiše, ki bi bila morala biti zaščitena, ni več. O tej zadevi bodo še govorili. Tudi v občinskem svetu. Zadruga «Naš Kras», ki ima v svojem statutu tudi postavko, ki pravi, da bo «po svojih močeh ščitila Kras in Kraševce», je zadevo prijavila sodišču. V sporočilu, ki ga je objavila, je med drugim rečeno, «da je to storila ne toliko zaradi tega, da bi bil lastnik poklican na odgovornost, temveč zato, da priključijo pozornost oblasti in javnega mnenja na taka in podobna dejanja ter da se enkrat za vselej napravi red».

Pred nekaj dnevi se je za zadevo zavselski poslanec Albin škerk. Ministru in prosveto, turizem in prireditve je poslal vlogo, v kateri ga vprašuje, ali je bil obveščen, o tem, da so porušili kraško hišo velike arhitektonske vrednosti, ki je vzbujala pozornost domačih in tujih turistov. V svoji vlogi je naš poslanec poudaril, da so porušenje naročili ljudje, ki ne znajo ceniti vrednot in kulture slovenske narodnostne manjšine. Ministra je povabil, naj posreduje pri skrbništvu za spomeniško varstvo v Trstu in na drugih pristojnih mestih, da bodo sprejeti ukrepi, ki naj preprečijo nadaljnja podobna dejanja in zaščitijo preostale arhitektonske zanimivosti na Krasu.

To, kar se je zgodilo na Colu nas spominja na dogodek, do katerega je pred nedavnim prišlo v Trstu. Deželna uprava je namreč odredila porušenje neke zgradbe v bližini železniške postaje, ki čeravno ni bila tako stara kot kraška hiša, o kateri govorimo, je pa vendar imela pomembne arhitektonske značilnosti in bi jo zato bilo treba zaščititi. Hišo so porušili čeravno se je proti temu izrekla krajevna konzulta in javno mnenje sploh.

## Tečaj na učiteljski

Ravnateljstvo državnega učiteljskega A. M. Slomšek v Trstu sporoča, da bo tudi letos dopolnilni tečaj za absolvente učiteljskega. Tečaj daje možnost vpisa na vse fakultete italijanskih univerz. Trajal bo od 19. novembra 1973 do 15. junija 1974. Zaključni kolokvij bo od 1. do 19. septembra 1974. Potrebne informacije daje ravnateljstvo.

## V počastitev spomina

Ob obletnici smrti tovariša Antona Senica darujeta žena in hčerka z družino 5.000 lir za sklad Dela.

## Dejavnost Tržaškaga partizanskega zbora

# Gostovanje v mestu Carpi



Tržaški partizanski pevski zbor je v nedeljo, 14. t. m. gostoval v mestu Carpi, kjer so tistega dne slovesno odprli muzej-spomenik internirancem koncentracijskih taborišč. Za to gostovanje je vladalo veliko zanimanje, saj je bilo združeno z izredno pomembno manifestacijo, katere se je udeležil tudi predsednik republike Leone. Na svečanosti ob odprtju muzeja-spomenika je partizanski zbor zapel pesem Žrtvam, popoldne pa je bil samostojen koncert zbora.

Predsednika Tržaškega partizanskega pevskega zbora, tov. Nika Škamperla, smo vprašali, naj našim bralcem posreduje nekaj misli v zvezi z gostovanjem v Carpiju. Povedal nam je naslednje:

«Manifestacija v Carpiju je bila zares veličastna. Zbrana je bila velika množica antifašistov. Prisotne so bile tudi delegacije bivših borcev, deportirancev in svojcev padlih iz nekaterih drugih držav. Med njimi je bila tudi delegacija iz Jugoslavije, v kateri je bil tudi naš rojak tov. Tone Ukmar.

Med potjo v Carpi so se naši pevci ustavili v kraju Fossoli, kjer je bilo med zadnjo vojno koncentracijsko taborišče. Pred spominsko obeležje smo položili venec. V tem kraju so naš zbor pozdravili predstavniki prireditelne odbora iz Carpija.

Ob 16. uri je bil samostojen koncert našega zbora. Nastopili smo na veliki tribuni na glavnem mestnem trgu, kjer je bila dopoldne spominska svečanost. Na trgu je bilo prav gotovo več kot 10.000 poslušalcev. Izvajali smo program slovenskih partizanskih in drugih pesmi, katere je, kot običajno, povezoval gledališki igralec Julij Guštin, v italijanščini pa tovariš Piero Panizon. Množica je pozorno spremljala naše pesmi in z dolgimi aplavzi nagradila pevce.

Z gostovanjem v Carpiju smo bili zelo zadovoljni. Celotna organizacija je bila brezhibna, za kar gre prireditel-

ljem vse priznanje».

Tovariša predsednika Tržaškega partizanskega pevskega zbora smo še vprašali, naj nam kaj pove o delovanju zbora in o načrtih, ki jih nameravajo urediti v letošnji sezoni. Povedal nam je naslednje:

«V času, ki nas loči od ustanovnega zbora (11. februarja t. l.), smo imeli že 16 nastopov. Peli smo v Trstu, Postojni, Ilirski Bistrici, na Opčinah, v Štanjelu, na Viha pri Sovodnjah, v Izoli, Bujah, Zakrižu pri Cerknem, v Bazovici in Mačkcljah, pa tudi v Milanu. Pripravljamo se na koncert, ki bo v Ljubljani. V načrtu pa so tudi koncerti v Dolini, pri Korošcih (Sv. Barbara pri Miljah), v Križu in še kje drugje. Nastopili bomo tudi na velikem koncertu, ki ga bo priredila SPZ v Kulturnem domu v Trstu, v soboto 11. novembra t. l. V kratkem nameravamo izdati gramofonsko ploščo. Naš zbor ima sedaj 120 pevcev in nad 60 podpornih članov. Pri zboru sodeluje tudi godbeni ansambel. Z nami požrtvovalno sodeluje tudi gledališki igralec Julij Guštin. Začeli smo se že pripravljati na občni bor, ki bo dne 6. januarja 1974. Kot je znano si je naš zbor pred kratkim nabavil nove uniforme, za katere smo potrošili mnogo denarja. Dobrodošel je sleherni prispevek, ki nam ga pošljejo ljubitelji partizanske pesmi».



## Koncert pevskih zborov SPZ

Slovenska prosvetna zveza je na začetku letošnje sezone organizirala posvetovanja včlanjenih prosvetnih društev. V Gorici je bilo eno posvetovanje, v Trstu pa dve. Na njih so razpravljali o delu v tej sezoni.

Posvetov v Trstu so se udeležili tudi pevovodje. Med drugim so govorili o pripravah na veliki koncert, ki bo v Kulturnem domu v soboto, 11. novembra t. l. Na tem koncertu bodo nastopili pevski zbori iz Tržaškega in Goriškega in tudi harmonikarski orkester Miramar. Koncert bo najboljši odgovor tistim, ki so pred nedavnim (z deželno podporo) izdali neko brošuro, v kateri so zatajili naše zборе in druge slovenske ansamble.

Naši zbori so se pritožili, da jih Radio Trst A premalo upošteva. Kaže, da vodstvo radijske postaje nima dovolj razumevanja za zborovsko pesem. V zadnjem času ni bilo nobenega nastopa. Pritožili so se tudi zaradi bednega honorarja za snemanje na radiu.

## Slavje mladinske godbe v Križu

Mladinska godba na pihala, ki deluje v okviru prosvetnega društva Vesna v Križu, je proslavila petletnico svojega uspešnega delovanja. Prireditelj je bila v nedeljo, 14. t. m. v Ljudskem domu v Križu. Na tej prireditvi so poleg domače mladinske godbe nastopili še godba iz Ricmanj ter pevska zbor Vesna iz Križa in Rdeča zvezda iz Saleža. Pozdravni nagovor je imel predsednik kriškega godbenega odseka Sandor Tence, v imenu prosvetnega društva Vesna pa je spregovoril Boris Košuta, ki je prebral tudi pozdravno pismo Slovenske prosvetne zveze. Dirigentu Sulčiču so poklonili spominsko plaketo. Kriška mladinska godba je prvič nastopila 1. maja 1968. Doslej je sodelovala na številnih prireditvah. Čestitamo!

## 75 - letnica openskega «Zvona»

Prosvetno društvo Tabor na Opčinah pripravlja pomembno kulturno prireditev. Slovesno bodo proslavili 75-letnico ustanovitve pevskega zbora Zvon in hkrati zaključili niz prireditev v počastitev 50-letnice ustanovitve mladinskega društva Prosveta. Nagradili bodo tudi avtorje, ki so se udeležili natečaja za izvirno dramsko delo. Kot je znano, je natečaj razpisalo društvo Tabor.

# Uporne Mačkolje

## Ob 30 - letnici požiga vasi

### III.

Res, dolga je bila mučeniška pot upornih prebivalcev Mačkolj. Vendar, niti ječe, niti mučerja, niti požigi vasi, niso strli antifašistične zavesti vaščanov. Obratno: besnenje fašističnih škvader je širilo vse večje sovraštvo do nasilnežev, krepilo tudi odpor, vero v svetlejšo prihodnost in hrepenenje po svobodi. Moški in ženske, stari in mladi, vsi so sodelovali v boju proti nacifašizmu.

Šedem vaščanov je bilo interniranih v Nemčiji. Med njimi sta bili Ema in Vilma Tul.

Tovarišica Vilma pripoveduje, da je bilo antifašistično delovanje v vasi odkar se spominjam. Severda rapresalij ni manjkalo. Njenega očeta npr. so fašisti vsako leto za prvi maj odpeljali, skupaj z nekaterimi vaščani, v koprške zapore. Vendar to početje ni upognilo vaščanov. Obratno: v protifašistični boj so se vključevali postopoma tudi mlajši ljudje, celo otroci. Vilmin brat, Darko, ki je bil ob požigu vasi še otrok, je od nemških vojakov izvedel, da bodo vas požgali ter o tem obvestil vaščane. To je eden od primerov politične zavesti najmlajših.

«Julija 1943., ko je padel fašistični režim v Italiji, je osvobodilno gibanje v Mačkoljah doživelo pravi razmah», tako pripovedujeta Ema in Vilma. «Tudi mladinke smo delale za partizane. Šivale smo, izdelovale titovke, pletle nogavice, zbirale obleko, hrano in druge potrebščine.

Ob kapitulaciji, 8. septembra 1943 smo se skupaj z Gizelo Purgerjevo namenile v partizane. Odšle smo s parti zansko čepico na glavi. Odšle smo v Mune».

«Dobile smo uniforme», pripovedujeta tovarišici, «in čez nekaj časa je naša četa prejela povelje za odhod v Lupoglav, odkoder se je z vlakom odpeljala v Pazin. Tam se je tedaj nahajal Tržaški bataljon, kateremu je poveljeval komandant Zol. Tudi tam smo prale in šivale. Spale smo v gozdu in v najboljšem primeru na senikih. Z nami sta bila tudi dva ruska partizana. Spominjava se, kako smo prenašali municijo s postaje v gozdu. Bilo je za časa prvega bombardiranja Pazina.

Nekega večera smo pripravljali večerjo: krompir s tunami. Pravcata gostija v tistih dneh stradanja. Nenadoma je prišlo povelje: «Na hajko! Vsakdo naj odnese čimveč orožja!» Večerje se

nismo niti dotaknili. Odšli smo čez Učko...».

Vilma se spominja, kako je nosila težak mitraljez. Čeprav je bila silno utrujena, ga ni spustila iz rok.

«...Ko je naša skupina prispela na neko planoto nad Munami, se nam je približal kmet ter nas opozoril, naj ne gremo na cesto, ker je «vse obkoljeno». Izvedeli smo, da Nemci prodirajo v Istro, da so požgali številne vasi ter pobili mnogo ljudi. Tudi bližnja vas je bila uničena. V jutranji tišini je bilo slišati mukanje preostale živine. Tu je naša skupina ostala tri ali štiri dni. Nato smo dobili ukaz, naj se vsakdo umakne kamor more, oziroma vrne domov. Izvedeli smo, da so od naših tristo partizanov ostali živi samo štiri. Odločili smo se, da se vrnejo domov. Vendar kod? Vodiča nismo imele. Rekli so nam, naj gremo po gozdu in naj poiščemo vasi. Tako smo tudi storile. Prišle smo srečno do Pupičev pri Hrastovljah. Tu smo se oblekle v civilne obleke. Končno smo prispele v opustošene Mačkolje. Bilo je jutro, 10. oktobra 1943. A, kakšna žalost!».

Ema, Vilma in Gizela so ponovno razmišljale o tem, da bi se podale v partizane, a veze ni bilo. Zbirale so material za partizane, opravljale kurirsko delo ipd. Pošto so nosile Josipu Žerjulu v Prebeneg, sanitetni material tovariši Rozaliji Novak v Osp, živila pa v Gabrovico. Letake, ki so jih tiskali s primitivnimi napravami, so trošile po Zavljah.

«Z nami so delale tudi druge mladinke. Pravzaprav so za partizane delali vsi. Vsi smo bili na straži, vsak po nekaj ur. Delale smo tudi kot kurirke in intendatke bataljona «Alma Vivoda». Komandir tega bataljona je bil Vilmin brat Mario, znan po imenu Čikonja. Deloval je v neposredni bližini Mačkolj, pogostoma je hodil na akcije v Trst. Nacisti so ga vztrajno iskali. Razpisali so tudi nagrado v znesku 150.000 lir za tistega, ki bi ga izdal. Zaradi tega se je moral za daljšo dobo skriti. Ob neki priliki je moral ostati v nekem bunkerju, kjer so partizani imeli tiskarno, cele tri mesece...».

Dne 10. junija 1944 so zavezniški bombniki razdejali petrolejsko čistilno v Zavljah in hudo poškodovali cesto, ki povezuje Milje s Trstom. Zaradi tega so se Nemci posluževali ceste, ki vodi skozi Mačkolje.

Dne 12. junija 1944 je bil v dolinskih Valah ubit neki nemški vojak. Vilmini sestri Zorki je uspelo odnesti samokres in brzostrelko. Naslednjega dne je neka nemška kolona prispela v bližino Mačkolj, kjer se je ustavila, en del kolone pa je nadaljeval do Prebenega. Nekaj ur kasneje so zažgali štiri hiše...

Ne da bi vedela za namene nacistov, se je Vilma, kot običajno, lotila svojega dežurnega dela. Vzela je orožje dan prej ustreljenega nemškega vojaka, in pošto ter odhitela v Socerb. Ko je prispela skoraj na vrh, je zagledala nemški oklopni avtomobil. Naglo je vrgla orožje in pošto v grmovje ter nadaljevala pot. Bila je namreč prepričana, da če bi se vrnila, bi pri Nemcih zbudila sumničenje. Ustavili so jo. Med preiskavo so našli v njenem žepu neko potrdilo s podpisom tovariša Čikonje. Morala je stopiti v džip, s katerim so jo odpeljali domov. Na domu so izvršili temeljito preiskavo. Prav tedaj je prišla na Vilmin dom tudi Ema in tako je padla v kremplje nacistov. Pri njej so našli listek, ki ga pisal neki partizan svoji materi ter jo vabil na srečanje v Mačkoljah. Emo so nacisti odpeljali domov, kjer so izvedli temeljito preiskavo. Velik sum je zbudil pepelnik, v katerem je bilo mnogo cigaretnih ogorkov... Nato so obe, Ema in Vilma, odpeljali z džipom v Prebeneg, kjer so aretirali štiri domačine ter vse skupaj odpeljali v koronejski zapor.

Zapis: JELKA GERBEC  
(Nadaljevanje prihodnjic)

## Ganljivo slovo

Prejšnjo soboto so v Borštu pokopali tri mlade Afričane. Kot je znano so omenjeni mladi Afričani prišli v Jugoslavijo z rednim potnim listom in so bili namenjeni v zahodno Evropo, kjer naj bi iskali primerno zaposlitev. Državno mejo so tajno prekorčili in v bližini Boršta tragično preminili.

Dolinska občinska uprava in vaščani iz Boršta so nesrečnežem pripravili dostojen pokop. Pogreba se je udeležilo veliko število domačinov in okoličanov. Ob odprtem grobu je spregovoril župan Dušan Lovriha. Slovo je bilo ganljivo.

Pogreba se je udeležil tudi brat enega izmed žrtev, kateremu so Borštani in drugi izročili pomemben denarni znesek, ki naj ga pošlje svojcem nesrečnih fantov.

Pevski zbor Slovenec iz Boršta je na pokopališču odpel dve žalostinki, ki sta, mogoče bolj kot običajno, segali v dušo vsem poslušalcem.

Pogreb je bil zares iskren izraz solidarnosti in hkrati dokaz visoke ravni srčne kulture naših ljudi.

Pot za državni udar v Čilu je pripravila tamkajšnja KD

# Desnica je spodbudila Freia k zaostritvi položaja v državi

Čile, do pred kratkim država, — vzor demokracije, je postala prizorišče pogroma proti pripadnikom vseh naprednih sil, nova Indonezija. Kar čez noč sta se zrušila v prah dva mita: mit demokratične poti v socializem, kot sta si jo zamišljala predsednik Salvador Allende in levičarska koalicija Unidad Popular, in mit demokratične vojske, nepodkupljivega čuvaja ustave in demokratičnih ustanov.

Izkazalo se je, da je ta vojska, o kateri so pred meseci skoraj vsi fantazirali kot o vzoru oboroženih sil, kljub nekaterim zaskrbljujočim govoricam in dogodkom, fašistično leglo, telo, v katerem je črni pajek neofašistične «Patria y Libertad» razpredel svoje tipalke. Tisoči mrtvih, vsakodnevna grozodejstva, umori, mučenje jetnikov so razgalili to vojsko.

Zverinska represija pa ni izrila kali upora v čilskem ljudstvu. Po poročanju malodane vseh tujih časnikarjev, v Čilu še vedno reglja orožje, v očeh ljudi, ki se zbirajo pred stadionom, kjer so zaprti njihovi svojci, bereš sovraštvo, odpor do nasilja. Po svetu se dan za dnem množijo manifestacije v podporo čilskemu ljudstvu in opravičilom vojaške hunte verjame le kdor jim hoče verjeti.

Istočasno z brepogojno obsodbo nasilja golpistov pa si ljudje zastavljajo tudi vprašanje: zakaj je do tega prišlo? Kdo je omogočil hunti, da je prevzela oblast? Kdo ji daje politično (in ne le politično) kritje?

## Odgovor demokratičnih sil

Odgovor demokratičnih sil na to vprašanje je enoten: največjo politično odgovornost za dogodke v Čilu ima čilska Krščanska demokracija, ki je v zadnjem letu vodila politiko po načelu: «kolikor slabše, toliko bolje», ki je dan po državnem udaru opravičila vojaški poseg. Ob tem pa seveda ne gre pozabiti tudi na slabosti vladne koalicije, ki je bila brez energije, izčrpana prav v najbolj kočljivem trenutku.

Absurdno pri vsem tem je dejstvo, da je prav Krščanska demokracija, ki je s svojim nastopom opravičila «golpe», pred tremi leti podprla izvolitev Salvadorja Allendeja za predsednika. Allende je prejel na predsedniških volitvah leta 1970 največ glasov. Zanj je glasovalo skoraj 37 odstotkov volivcev, kar pa še ni zadostovalo za izvo-

litev. Čilska ustava namreč predpisuje, da mora parlament izbiti predsednika med kandidatom, ki sta dobila največ glasov, če ni nihče dobil absolutne večine. Takrat je bilo Krščanski demokraciji izbirati med socialistom Allendejem in predstavnikom fašistične «Patria y Libertad». V skladu s svojimi demokratičnimi načeli se je takrat Krščanska demokracija odločila za Allendeja in s tem vsaj delno podprla njegov napredni politični program.

## Pritisk reakcije in predvsem ZDA

Kaj se je torej spremenilo v čilskem političnem položaju, da je Krščanska demokracija radikalno spremenila svojo politiko, da je začela čelni spopad z vladno levičarsko koalicijo Unidad Popular?

V prvi vrsti gre tu omeniti pritisk mednarodne reakcije in predvsem Združenih držav Amerike. Ni skrivnost, da je ameriška vohunska služba CIA leta 1964 pripomogla k izvolitvi Freia z milijoni dolarjev, da je vodja krščanskodemokratske stranke za časa svojega predsednikovanja dobival od Združenih držav Amerike težke milijone, s katerimi je «mašil» odprtine v potapljalni ladji čilskega gospodarstva. Ko je bil Allende izvoljen za predsednika pa je studenec dolarjev, ki se je stekal v čilsko državno blagajno, usahnil. Mednarodna in Medameriška banka nista obnovili svojih posojil, cene bakra — baker predstavlja 80 odstotkov čilskega izvoznega blaga — pa je znatno padla.

Skoraj istočasno je prišlo do zastoja v dogovoru med vladno koalicijo in levico Krščanske demokracije. Zataknilo se je ob vprašanju ustanovitve «socialnega prostora». Razdvojena levica je izgubila vodstvo stranke, ki je ponovno prišlo v roke bivšemu predsedniku Freiu.

Zaradi gospodarskih težav se je politični položaj v državi zelo zaostрил. Desnica s Krščansko demokracijo na čelu, ki je imela v rokah parlament, je bojkotirala vse ukrepe, za katere se je odločila vlada da bi zavrla vrtoglavo inflacijo in nazadovanje proizvodnje.

Prvi preizkus moči je bil pred enim letom, ko so prevozniki začeli z zaporo svojih podjetij. Krščanska demokracija je takrat postavila na zatožno klop ministre Unidad Popular. Poteza ni imela

velikih posledic, bila je le zapreka več, ki jo je moral premostiti predsednik Allende.

Allende se je rešil iz zagate tako, da je vključil v vlado vojaške poveljnike, ki so delno zagotovili stabilnost političnega položaja v državi. Zavladovalo je delno premirje, ki se je zrušilo po volitvah marca 1973. Desnica je računala, da bo spričo gospodarskih težav dosegla na volitvah dvetretjinsko večino, s katero bi lahko odstavila Allendeja. Naklep pa ji je spodletel, saj je vladna koalicija dobila na volitvah skoraj 44 odstotkov glasov. To je bil prvi primer v čilski zgodovini, da je predsednik sredi svoje mandatne dobe okrepil svoj položaj. Frei se je prestrašil. Spomnil se je da je za časa svojega predsednikovanja na podobnih volitvah utrpel znaten padec. Sprevidel je, da z ustavnimi sredstvi ne bo kos Allendeju.

## Prevratniška dejanja desnice

Zaradi bojkota vladnih ukrepov v parlamentu se je politični položaj v državi spet zaostрил, začeli so stavkati rudarji največjega čilskega bakrokopa El Tenente. Ta stavka je bila predhodnica druge, za demokracijo v Čilu usodne stavke: zapora zasebnih prevoznih podjetij.

Istočasno je stopila na plan tudi skrajna desnica, ki je s prevratniškimi dejanji spodbudila Freia k naknadni zaostritvi položaja. Kljub kritičnemu položaju pa Allende ni segel po ukrepih, ki ne bi bili v skladu z ustavo in ki bi le količkaj kratili pravice opoziciji. V tem je bila njegova veličina in tudi njegova slabost, saj je dovolil črnemu pajku, simbolu fašistične Patria y Libertad, da je razpredel svoje tipalke po vsej državi.

Očitno je bilo, da država d'vi državljanski vojni naproti, če Unidad Popular in Krščanska demokracija ne bosta našli «modus vivendi» in preprečili hromitev državnih ustanov. Čeprav se je Frei tega dobro zavedal, ni odnehal v svoji politiki. Nasprotno, vodje demokrščanskega sindikata so sprožili zaporo prevozov, ki je povzročila paralizo čilskega gospodarstva.

Pod silo udarcev se je delno razbila enotnost vladne koalicije. Allende in komunisti so se zavzemali za dvogovor s Krščansko demokracijo, socialisti pa so se pod pritiskom izvenparlamente-



tarnega MIR zavzemali za ostrejši na-stop, za napopustljivost pred zahte-vami krščanskih demokratov.

Kljub težavam in večkratnim vlad-nim preosnovam, h katerim je bil prisil-jen, se je Allende skušal sporazumeti s prevozniki. V juliju je kazalo, da je sporazum dosežen, toda demokristjan-skemu sindikatu očitno ni bilo do spo-razuma. Komaj je vlada sprejela vrsto zahtev prevoznikov, je sindikat posta-vil nove zahteve. Tudi zadnji poskus dvogovora s Krščansko demokracijo se je izjalovil kljub javnemu nastopu prvakov demokristjanske levice, ki so se zavzemali za pogajanja z vlado.

Z grobim natolcevanjem je opozicija prisila generala Pratsa, vrhovnega po-veljnika vojske, zagovornika naprilstra-nosti oboroženih sil ter Allendejevega osebnega prijatelja, da je odstopil.

V tako napetem položaju — v do-brih dveh mesecih so se neofašisti «pro-slavili» z okrog 600 atentati! — je senat izglasoval resolucijo, s katero je proglasil Allendejevo vlado za neustav-no. Pravno resolucija ni imela nobene veljave, bila pa je formalni trik, s ka-terim je opozicija opravičila poseg vojske. S to resolucijo je Krščanska de-mokracija podpisala Allendejevo ob-sodbo na smrt.

### Golpisti so se ušteli, uštela pa se je tudi KD

Pri svojem računu pa so se golpisti ušteli. Niso upoštevali Allendejeve osebnosti in politizacije čilskega delav-stva. Allende se ni kot drugi latinsko-ameriški predsedniki umaknil v izgnan-stvo. Padel je z orožjem v roki, ker se ni hotel vdati nasilnežem, tistim, ki «imajo moč a nimajo razuma». Prav tako so vstali tudi delavci rdečih san-tiaških četrti, ki so z orožjem v roki branili svoje tovarne. Podlegli so, ker je odpovedala koordinacija odporiške-ga boja, ker se levičarske sile niso pra-vočasno pripravile na boj.

Delno pa se je uštela pri svojem ra-čunu tudi Krščanska demokracija, če je mislila, da ji bodo golpisti po udaru servirali oblast na pozlačenem krož-niku. Kaže, da vojaška hunta nima namena predati še tako hitro oblasti, istočasno pa išče politično podporo in opravičilo za svoj poseg. Krščanska de-mokracija je po besedah svojega pred-sednika že opravičila golpe in istočasno disciplinsko ukrepala proti Tomiću, predstavniku leve struje KD, ki je ostro obsodil golpe. Sedaj mora izbirati med dvema možnostima: nada-ljevati po tej poti in se tako odreči svoji vlogi mednarodne stranke, vez-nega tkiva med veliko buržoazijo in malimi trgovci, ali pa ostro nastopiti proti golpistom. Obe smeri pomenita za Krščansko demokracijo, takšno kakr-šna je sedaj, politični samomor.

T. V.

# Cena vojne na Bližnjem vzhodu

Z novim oboroženim spopadom se je nehalo obdobje medsebojnih odno-sov, na Bližnjem vrhodu, imenovano «niti vojna niti mir», ki ni prineslo že-lenega miru, zato pa je zanesljivo pri-pravilo novo vojno.

Razvoj bližnjevzhodne krize, od kon-ca tretjega do začetka četrtega spopa-da, odlikuje množica značilnih dogod-kov, ki so logičen odsev umetno nastalega položaja, rezultat upravičenih te-ženj in resnične nemoči najti pravo rešitev ter ohraniti oziroma obnoviti trajen in stalen mir v tem delu sveta. Med najpomembnejšimi velja pred vsem drugim poudariti celo vrsto uspešnih in neuspešnih vojaških in protivvojaških udarov, zarot, atentatov in podobnih akcij, usmerjenih v «razčiščevanje in reševanje» notranjih problemov v ne-katerih bližnjevzhodnih državah. Čas med tema dvema vojnama je bil poln oboroženih spopadov med Izraelom in arabskimi državami, njegovimi soseda-mi, vključno tudi oborožene enote pa-lestinskega osvobodilnega gibanja. To gibanje je bilo občasno cilj ne samo Izraela, marveč žal tudi nekaterih arab-skih držav. Ta bilanca bi vsekakor bila nepopolna, če ne bi omenili številnih sabotaž in diverzij, povračil in proti-povračil na nasprotnikovih tleh in zno-traj meja tretjih držav, notranjih ne-mirov, množičnih demonstracij in ob-mejnih incidentov.

V nenadni bliskovitosti agresiji 1. 1967 je Izrael z več kakor 250.000 odlično oboroženimi in izurjenimi vojaki po-tisnil armade tričlanske družine arab-skih držav (Egipta, Jordanije in Siri-je), nazaj, zasedel približno štirikrat večje ozemlje, kakor je izraelsko, za-plenil orožje in opremo v vredno-sti približno 2 milijardi dolarjev in za-plenil oborožitev in opremo v vredno-sti približno 2 milijardi dolarjev in za-časno spremenil politično in zemljepis-no podobo na Bližnjem vzhodu.

Obojestranske priprave za to vojno (obnova, izpopolnitev, modernizacija in tako naprej) so bile zelo sestavljene in intenzivne. Vojna se je kakor vselej začela brez objave ter z vključitvijo enot «mirnodobnih» vojska, ki se lah-ko, zlasti izraelska, v zelo kratkem ča-su tako številčno kakor materialno ze-lo poveča.

Sredi tega leta so izraelske oboro-žene sile štejele okoli 85.000 vojakov, razvrščenih v sedem brigad raznih ro-dov in v ustrezne enote vojnega letal-stva in mornarice. Poglavitna oboroži-tev te moderne vojske je bilo okoli

1700 tankov, med njimi tudi okoli 150 naj sodobnejših ameriških srednjih tan-kov vrste M-60, nad 490 bojnih letal in blizu 55 plovnih objektov. Izurjene re-zerve cenijo na več kakor 200.000 ljudi, iz katerih je mogoče v 72 urah sestaviti nadaljnjih 20 brigad kopenske vojske in dopolniti vojne enote letalstva in mornarice.

Hkrati je egiptovska vojska štela okoli 300.000 vojakov, pri tem pa ni upoštevanih še nadaljnjih 100.000 ljudi pod orožjem v sestavi polvojaških orga-nizacij. Za razliko od Izraelcev so Egip-čani razvrstili svojo kopensko vojsko v deset divizij raznih rodov in šest bri-gad. Razpolagali so s skoraj 1900 sred-njimi tanki, 620 bojnih letal in približno 100 različnimi vojnimi ladjami. Izurjene rezerve za oblikovanje novih in izpopolnitev sedanjih enot za vse tri vrste oborožitve, predvsem pa za ko-pensko vojsko, cenijo na kakih 550.000 obveznikov.

Tretja vojska, sirska, šteje nekaj več kakor 130.000 vojakov v petih divi-zijah in petih brigadah. Aborožena je z več kakor 1000 tanki, približno 330 bojnimi letali in 25 plovnimi objekti. Vojne rezerve cenijo na približno 200.000 ljudi.

Za obnovo, modernizacijo in redno vzdrževanje teh vojska je šlo v pretek-lih šestih letih po nekaterih cenitvah 12 do 15 milijard dolarjev. Največji del tega bogastva je bil namenjen obo-rožitvi in opremlenju. Samo lani in pred-lani je porabil Izrael za vojaške naku-pe v tujini blizu dve milijardi dolar-jev, za letos pa je predvidena poraba približno pol milijarde dolarjev, v glav-nem za nakup sodobnih bojnih letal. Sredstva egiptovske armade, vložena v iste namene, so približno enaka, vtem ko sirska vojska v tem pogledu zaosta-ja za njima.

Cena, ki jo te države plačujejo za vojno, je resnično velikanska in za vse bolj ali manj praktično nevzdržna. Te-koči vojaški proračun Izraela znaša na primer skoraj poldrugo milijardo do-larjev ali 22 odstotkov celotnega bruto narodnega dohodka, ki so ga lani ocenili na 6,9 milijarde dolarjev. Egiptov-ski izdatki za obrambo so bili letos odobreni v znesku več kakor 1,7 mili-jarde dolarjev ali 22,5 odstotka narod-nega dohodka, ki se je lani sukal okoli 7,5 milijarde dolarjev. Vojaški stroški Sirije pa znašajo okoli 215 milijonov dohodka, ki je bil lani ustvarjen v višini 1,1 milijarde dolarjev.

(Po «Komunistu»)

# Kulturni dnevi v Beneški Sloveniji

Center za politične in kulturne študije «Nediža» iz Špetra, ki je doslej deloval kot odprta študijska skupina in načel nekatere podrobne raziskave o zanimivih aspektih življenja v Benečiji, se je prvič uveljavil v širši javnosti, ko je spomladi priredil v Čedadu konferenco-debato o slovenski narod. skupnosti v Furlaniji. Letos pa je presentil vso slovensko kulturno javnost z organizacijo «Benečanskih kulturnih dnevov».

Tema letošnjih kulturnih dnevov je «Govor, jezik in besedno ustvarjanje v Beneški Sloveniji». To temo bodo razni predavatelji iz zamejstva, Slovenije in Italije razvili v sedmih predavanjih, ki se bodo zvrstila do aprila prihodnjega leta. Za kvaliteto in visoko znanstveno raven kulturnih dnevov jamči že to, da so prireditelji povabili kot predavatelje take strokovnjake, da bi za posamezna področja težko našli še koga, ki bi jih dosegal. Tako je 19. oktobra predaval o slovenskih narečjih priznani dialektolog dr. Tine Logar iz Ljubljane, univerzitetni profesor in do-

pisni član SAZU, 16. novembra pa bo o terskem narečju govoril dr. Pavle Merku, ki se že vrsto let kot nihče drugi ukvarja z jezikom in kulturo terskih Slovencev. Sledili bosta dve predavanji italijanskih avtorjev: prof. Anton Maria Raffo, docent za slovansko filologijo na univerzi v Bolonji, bo govoril o nadiškem narečju, prof. G. B. Pellegrini z univerze v Padovi pa o slovansko-romanskih stikih s posebnim ozirom na Beneško Slovenijo. Naslednja predavanja pa bodo že posegla v besedno ustvarjanje: dr. Milko Mačičetov bo obdelal ljudsko besedno umetnost, dr. Pavle Merku slovenske rokopise preteklih stoletij v Beneški Sloveniji, dr. Breda Pogorelec pa slovenski knjižni jezik.

Italiji in Benečiji še posebej, nas ni preobšel sedanji stopnji demokracije v senetilo, če so oblasti organizatorjem odklonile uporabo šolskih prostorov. Kot izgovor je sicer tokrat prišla kot nalašč epidemija kolere. Pa tudi povabljenih županov in drugih veljakov ni bilo na otvoritveno predavanje. Ven-

dar kaže, da je beneško gibanje že toliko napredovalo, da priveditve uspevajo tudi takrat, ko jim oblasti ne dajo svojega blagoslova. Dokaz za to je bila nabito polna dvorana in prizadeta pazljivost občinstva na prvem predavanju v hotelu «Centrale» v Skrutovem.

Kot je v uvodnem nagovoru poudaril predstavnik centra prof. Pavel Petričič, je kraj, kjer dnevi potekajo, povsem v skladu z njihovim namenom: dati domačinom, tako posameznikom kot skupinam, ki tu delujejo, določene informacije o kulturnem gradivu, ki ga najdemo na Beneškem; vzpodbujati diskusijo o tem gradivu; sestaviti nekak inventar kulturnih dobrin in z objavo omogočiti širši javnosti, da jih spozna in prizna, ter tako doseči, da tudi oblasti upoštevajo umetniške, kulturne in jezikovne posebnosti teh krajev, kar naj bi prišlo posebno do izraza pri oblikovanju statutov gorskih skupnosti.

## Milan Ota

Prejšnji teden je v Koprju preminil tovariš Milan Ota po 100-letni iz Boljunca. Pokopali so ga na koprskem pokopališču. Pogreba so se poleg svojcev in sorodnikov udeležili tudi številni vaščani iz Boljunca, med njimi tudi dolinski župan Dušan Lovriha.

Pokojni Milan je bil skromen človek. Njegovo življenje, zlasti v mladih letih, ni bilo udobno. Med zadnjo vojno je prestal mnogo hudega.

Leta 1941, ko je fašizem pripravljal vojno proti Jugoslaviji, se je nahajal kot vojak v Ilirski Bistrici. Dezertiral je iz vojske in pobegnil v Slovenijo, kjer so ga zajeli Nemci in kot italijanskega državljana izročili italijanskim oblastem. Vojaško sodišče ga je obsodilo. Zaprt je bil v vojaških ječah v Gaeti in Peschieri. Leta 1943 so ga nacisti odpeljali v zloglasno taborišče Dachau. Iz Nemčije se je vrnil po osvoboditvi. Kasneje si je ustvaril družino in dom v Koprju, kjer je bil do nedavnega zaposlen.

Ohranili ga bomo v trajnem spominu. Vsem žalujočim svojcem izražamo iskreno sožalje.

## Nerešeno vprašanje slov. šole pri Koroščih

V prejšnji številki smo objavili daljši sestavek o slovenski šolski problematiki. V sestavku smo prikazali vrsto negativnih pojavov, ki ovirajo nemoten razvoj slovenskega šolstva. Širšo javnost smo opozorili na stvari, ki se ne bi smele ponavljati. Med drugim smo opozorili tudi na stanje slovenske šole pri Koroščih, kjer starši šoloobveznih otrok zahtevajo še eno učno moč. Toda šolska oblast noče ugoditi upravičenim zahtevam. Kot je znano je miljska občinska uprava predlagala, da bi pri Koroščih ustanovili slovenski šolski center s celodnevni poukom.

Stališče šolske oblasti je povzročilo hud odpor pri starših šoloobveznih otrok. Iz protesta niso pošiljali svojih otrok v šolo. Dne 17. t.m. so objavili naslednje sporočilo: «Starši otrok slovenske osnovne šole pri Koroščih so se odločili, da po desetdnevni protestni odsotnosti z današnjim dnem zopet pošljejo svoje otroke v šolo. Za ta korak so se odločili da ne bi otroci utrpeli še večje škode in ker so jim na pobudo Sindikata slovenske šole v Trstu obljubili nekateri državni po-

slanci in deželni svetovalci, da bodo napravili vse, kar je v njihovi močeh, da bi šolska oblast dodelila slovenski osnovni šoli pri Koroščih še drugo učno osebo, kakor jo je že dodelila italijanski šoli. Vsekakor pa so starši pripravljani, da bodo zopet posegli po vseh zakonitih sredstvih, če ne bo zadovoljeno njihovim upravičenim zahtevam».

Poslanec Albin Škerk je poslal prosvetnemu ministru pismo, v katerem ga naproša, naj čimprej posreduje, da bo slovenski osnovni šoli pri Koroščih dodeljena še ena učna moč. Ministra je obvestil, da so ga starši šoloobveznih otrok, Sindikat slovenske šole in občinska uprava v Miljah opozorili na ta primer hude diskriminacije na škodo slovenske šole, kar je sprožilo ogorčen protest prizadetih staršev. Omenil je tudi, da ima slovenska osnovna šola pri Koroščih za vseh pet šol razredov samo eno učno moč, medtem ko ima tamkajšnja italijanska šola za štiri razrede dve učni moči, pa čeprav šola. Ta dvojna mera mora biti odpravljena, ker žali in razburja slovensko narodnostno manjšino.

### DELO

glasilo KPI za slov. narod. manjšino  
Direktor Marija Bernetič  
Uredniška komisija  
odgovorni urednik:  
Anton Mirko Kapelj  
Uredništvo in uprava: Trst, Ul. Capitolina, 3 - telef. 744-046 - 744-047  
Dopisništvo v Gorici: Ul. Locchi, 2  
Letna naročnina 1.000 lir  
Poštni tekoči račun: Tst 11/7000  
Tisk: Tiskarna Riva, Trst, Ul. Torrebianca 12.